

**ВЪВЕДЕНИЕ В СЪЩНОСТТА И ЖИЗНЕНОСТТА
НА БЪЛГАРСКАТА ДУХОВНОСТ
AN INTRODUCTION TO THE ESSENCE
AND VITALITY OF BULGARIAN SPIRITUALITY**

**Елена Налбантова. *Българска възрожденска литература. Въведение.*
Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2022, 212 с.
ISBN 978-619-202-679-0**

За българската възрожденска литература се пише с интелект и характер – първото е нужно, за да се осъзнае дълбочината на процесите, а второто – защото Възраждането е противоречива епоха не само защото трябва да отсеем делата на просветители и революционери, духовенство и учителство, чорбаджии и еснафи, но и за да се види постигнатото в западноевропейски контекст. Тази сложна плетка от отношения, събития, естетика е постигната в книгата на Елена Налбантова „Българска възрожденска литература. Въведение“. Макар първата част да е названа „Общи въпроси“, в нея има много ясна конкретика за същността на възрожденската литература, за тематичните и жанровите ѝ разслоения, за прехода от Средновековие и Възраждане, за съотнасянията със западноевропейската литература и с една добре премислена периодизация, чрез която забавянето на преходите е осмислено по-скоро като пораждање на вътрешни процеси, за които е необходимо духовно съзряване. Елена Налбантова не пропуска да коментира дори такива въпроси на терминологията, свързани с употребата на понятието „турско робство“. Като отбелязва, че другите балкански народи го отчитат като „османски период“, тя съчетава икономическите, социалните и културните процеси, за да отбележи, че българинът е бил с много по-силно чувство за свобода, отколкото с проявена робска психика, особено що се отнася до силния XIX век, който поражда удивление, а би следвало да го мислим и като българското чудо.

С присъщото си чувство за яснота Елена Налбантова дори и при структурирането на книгата си прибегва до опростена, но функционална подредба, чрез която съчетава личностното и жанровото извеждане на възрожденската литература: будители, поети, разказвачи, възрожденска драматургия. За отделните творци авторката назовава стойности, които ние доскоро не смеехме да изричаме може би защото отреждахме регионален или скромнен дял на тяхното дело. За Паисий Хилендарски тя е категорична: „Макар да не употребява думата *нация*, чрез „История славяно-българска“ Паисий започна да гради модерната общност, която откроява етническите българи от техните съседи чрез историята, землището, езика и културата“ (с. 67). Необходимо е да подчертаем, че при Паисий Хилендарски и при Софроний Врачански авторката настоява да отбележи, че те са канонизирани от Българската църква като светци през 1962 и 1964 г. с определени дати, на които трябва да бъдат празнувани (с. 76). Тази бележка е много важна, тъй като светските институции у нас невинаги се съобразяват с тази канонизация.

Елена Налбантова умее да систематизира и то така, че когато откроява делото на творците, ние да осъзнаем какво е духовното пространство, което те създават в своето време. Така например, когато характеризира „Неделника“ на Софроний Врачански, тя сполучливо отбелязва: „При издаването на тази първа печатна книга се оформя кръг от започващия да укрепва български интелектуален елит...“ (с. 82). Това е много проникновено наблюдение, защото жизнеността на

нашите творци от Възраждането се състои именно в това, че създават около себе си кръг от дейци – така е при Петко Славейков, при Георги Раковски, при Любен Каравелов, при Христо Ботев, който, макар да пише стихотворението „Делба“, знае какво е да имаш съмишленици. Въвеждането на отделните поети, разказвачи (смятам за много сполучливо В. Друмев, Л. Каравелов и И. Блъсков да бъдат наричани така, защото поражда усещане за битовите им повести) е постигнато чрез добре премислен анализ на творбите им, в който има авторски почерк, но и великолепно познаване и ползване на постиженията и най-вече концепциите на изследователите на възрожденската литература. Същевременно композиционното подреждане, както и стилът, дават представа за представителност при интерпретацията – въвеждащи слова, за да се остойности авторът, биографични моменти, които показват, че при възрожденците животът им е с толкова сюжети, че звучи като литература, особено при Георги Раковски и Петко Славейков. Следва анализ на творбите, направен с мярка, така че да познаем същността на текста, без да останем чужди на детайла.

Макар да не спестява нищо от противоречията на епохата, от съжителството на високото и ниското в естетиката на възрожденската литература, основното ми усещане, а то ще бъде такова и за голям кръг читатели, е за успокоена радост, че имаме такава книжнина. В очерка за Христо Ботев авторката отбелязва: „Независимо, че само по-малко от век след неговата саможертва човечеството ще се усъмни в „прогреса“, Ботевите откровения са знак, че въпреки робството и изолацията българският възрожденски човек се чувства приобщен към кипежа на идеите в съвременния му европейски свят“ (с. 163). Дълбоко съм убеден, че и ние като съвременни българи ще се чувстваме приобщени към тази епоха, защото от нея тръгват изворите, които въпреки превратностите на времето остават чисти. Смятам, че книгата на Елена Налбантова ще ни помогне за това духовно приобщаване.

Радослав Радев*

---

* **Радослав Радев** – проф. д-р, катедра „Методика на езиковото и литературното обучение и литературознание“, Филологически факултет, Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, radoslav.radev@ts.uni-vt.bg